

ЛІНГВОСТИЛЬОВІ ПАРАМЕТРИ ПОРТРЕТНИХ ОПИСІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ

(Павлик Н.В., канд. філол. н., доцент)
Бердянський державний педагогічний університет,
БДПУ, м. Бердянськ, Україна

У сучасній лінгвістиці спостерігається постійна увага до засобів і способів репрезентації творчої індивідуальності окремого письменника. Різноманітність поглядів та підходів до вивчення художньої мовотворчості зумовлює потребу всебічного розгляду авторського стилю. У дослідженні увага зосереджується на семантиці та формальному вираженні портрета як структурного компонента художнього твору.

Літературний портрет витлумачують як опис зовнішнього вигляду персонажа, характеристику його індивідуальних рис, моральних якостей, внутрішнього психологічного стану, поведінки, міміки, жестів тощо, що є одним із засобів створення художнього образу. Аналіз лінгвістичної літератури (Г. Солганик, М. Брандес, Г. Старикова, Т. Насалевич, Н. Бохун та ін.) і результати комплексного дослідження композиційно-мовленнєвої структури портретних описів, виявлених в прозових творах українських письменників (В. Підмогильний, Ю. Покальчук та ін.), дозволяють класифікувати портрети за такими ознаками: 1) за об'єктом портретного опису: опис зовнішності персонажа твору; опис кінетичних характеристик (жестів, міміки, постави, манер); опис мовлення, тембру голосу, манери говоріння тощо; внутрішній портрет, тобто опис рис характеру, інтелекту, почуттів, вчинків та переживань героя; опис соціального стану; 2) за будовою та обсягом описового матеріалу виокремлюють *цілісний*, або *автономний* портрет, який містить докладний, розгорнутий опис персонажа; *фрагментарний* неповний портрет, у якому актуалізується значуща, з погляду автора, ознака; включений до структури неописового тексту *елемент портретного опису*, на який припадає особливе символічне навантаження; 3) за кількістю персонажів, включених у портретний опис, розрізняють *моно-* та *групові* портрети; 4) за динамікою і характером викладу спостерігаються *статичні* портретні описи, у яких увага зосереджена на обличчях героїв, їх зовнішньому вигляді, що здебільшого є постійними, незмінними; *динамічні* портретні описи, які разом із розвитком сюжетних ліній фіксують трансформацію у зовнішніх рисах чи внутрішньому психологічному стані персонажів або ж пов'язані з відтворенням кінетичних характеристик.

Серед мовноструктурних ресурсів, що беруть участь у створенні портретних описів персонажів, особливе смислове навантаження припадає на лексичні засоби, зокрема традиційні для аналізованого функційного типу мовлення тематичні групи лексики: соматичну – позначає тіло людини та його частини, вестіальну – включає назви одягу, взуття тощо і кінетичну – передає міміку, жести, поставу героїв (Г. Старикова, Н. Бохун). Оскільки завдання літературного опису полягає в яскравому й образному змалюванні персонажів

твору, то цілком логічним є використання в обстеженому текстовому матеріалі художньо-виражальних засобів мови, а саме: при створенні портретних описів актуалізуються дескриптивні (описові) та кваліфікативні (оцінні) прикметники, які увиразнюють зовнішній вигляд персонажа та поглиблюють характеристику його індивідуальних рис; порівняльні конструкції, компонентами яких часто виступають емоційно-забарвлені або оцінні лексеми; зооніми переважно з негативною семантичною оцінкою портретної характеристики персонажів; ампліфікація однотипних лексем; метафори, епітети тощо.

Отже, портрет у літературному творі – це опис зовнішнього вигляду персонажа та характеристика його індивідуальних рис, моральних якостей, внутрішнього психологічного стану, поведінки, міміки, жестів, що є одним із засобів створення художнього образу. Портретний опис виступає функціонально значущим чинником сюжетної організації прозових творів, що не лише конкретизує зоровий образ, а й посилює емоційне напруження тексту.